

Предложено определение понятия "система управления банковской деятельностью" и "механизм управления банковской деятельностью". Приведены основные элементы системы управления банковской деятельностью, исследовано современное состояние функционирования макроэкономического прогнозирования, определены место и роль макроэкономического прогнозирования в системе управления банковской деятельностью. Доказано, что макроэкономическое прогнозирование банков должно иметь системный и стратегический характер, а также выступает главным инструментом, который помогает принимать эффективные управленческие решения. Выделены факторы, которые влияют на прогнозирование развития банковской деятельности.

Ключевые слова: прогноз, макроэкономическое прогнозирование, банковская деятельность, система банковской управления деятельностью, функции управления банковской деятельностью, планирование, стимулирование, организация, контроль.

Irshak O.S. The Objective of the Macroeconomic Forecasting in the Banking Activity Management System

The definition of the notions "management system of banking activity" and "management mechanism of banking activity" are suggested in the paper. The principal elements of the management system of the banking activity are provided. The current macroeconomic forecasting operations are researched and its objective and the purpose in the management system of banking activity are detected. It is proved that the macroeconomic forecasting of banks is supposed to be systematic and strategic. The macroeconomic forecasting of banks is considered to be the significant instrument for effective management decision-making. The factors that influence the banking activity development forecasting are determined.

Keywords: forecast, macroeconomic forecasting, banking activity, management system of banking activity, banking activity management functions, planning, stimulation, organization, control.

УДК 669.013:65.016(477.64)

Аспір. Т.В. Бут¹ – Запорізький НТУ

ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

Оцінено розвиток металургійного комплексу Запорізького регіону з використанням виробничої функції Кобба-Дугласа та проаналізовано основні показники їхньої господарської діяльності. З'ясовано відсутність розвитку металургійного комплексу Запорізького регіону, оскільки значення зважених середньгеометричних значень темпів зростання ресурсів менші за одиницю, а більшість показників господарської діяльності відзначаються значною нестабільністю, незважаючи на високе позитивне значення показника фінансової продуктивності праці. Встановлено, що розвиток підприємств металургійного комплексу залежить від ефективного використання ресурсів підприємств та впровадження нових технологій на підприємствах.

Ключові слова: металургійний комплекс, розвиток, оцінювання, середньгеометричні значення, ефективність.

Металургійний комплекс відіграє значну роль для економіки більшості країн, зокрема України. Це зумовлено тим, що підприємства машинобудування та металообробної промисловості залежать від виробництва металургійного комплексу. До того ж метал є важливою статтею експорту і основним джерелом будівельних матеріалів. Насамперед металургійний комплекс України об'єднує понад 400 підприємств. Підприємства чорної металургії є найбільшою групою під-

приємств у металургійному комплексі. Це близько 350 українських підприємств, а саме: гірничо-збагачувальні комбінати, заводи із виробництва чорних металів, коксохімічні та трубні заводи. У промисловості України частка чорної металургії становить: виробництво товарної продукції – 24, основні фонди – 13, кількість працівників – 6,5, споживання енергії – 15,6 та витрати палива – 14,2 % [1].

Але на сьогодні інноваційні перетворення в чорній металургії регіону обмежуються тільки реконструкцією і модернізацією наявних виробничих потужностей і тільки на окремих підприємствах вводяться нові технології. Стратегічно важливими для розвитку чорної металургії регіону є питання впровадження інноваційних технологій щодо зниження енергоспоживання та витрати газу в умовах зростання цін на енергоресурси.

Питання оцінювання розвитку металургійного комплексу регіону вивчали не тільки видатні вчені-економісти, а й багато керівників-практиків і навіть політиків. Так, формування фінансових результатів металургійних підприємств досліджували Л.М. Матросова та Я.В. Коротіна [2], ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств вивчали Н.В. Куреда та О.О. Головань [3]. Питанням оцінювання розвитку промислового регіону приділяли увагу вчені О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк [4], а також Т.В. Бут вивчала вплив металургійного комплексу на розвиток промислового регіону [5]. Незважаючи на численні дослідження науковців з оцінювання розвитку металургійного комплексу, залишаються невисвітленими питання щодо оцінювання розвитку досліджуваного комплексу саме Запорізького регіону.

Мета роботи – оцінити стан розвитку металургійного комплексу Запорізького регіону з метою визначення напрямків подальшого розвитку його підприємств.

Металургійний комплекс Запорізького регіону, який за обсягами виробництва посідає третю сходинку в Україні, відіграє провідну роль в економіці області. Комплекс чорної металургії Запорізького регіону сформувався у складі аглодоменого, сталеплавильного, прокатного, метизного, коксохімічного виробництв та виробництв вогнетривів. Провідними підприємствами галузі є ПАТ МК "Запоріжсталь", який за виробництвом продукції посідає четверту сходинку серед металургійних підприємств із повним циклом виробництва, завод спеціальних сталей ПАТ "Дніпрспецсталь", феросплавний завод ПАТ "Запорізький ЗФ", коксохімічний завод ПАТ "Запоріжжкокс", завод з виробництва вогнетривів ПАТ "Запоріжвогнетрив" та підприємство з виробництва алюмінію ПАТ "Запорізький алюмінієвий комбінат".

Результати аналізу розвитку металургії у світі свідчать, що на сьогодні є два прогресивних способи виробництва сталі: конвертерний і електросталеплавильний. При цьому інтенсивніше є виробництво електросталі. Але на підприємствах чорної металургії Запорізького регіону залишилося виробництво сталі мартенівським способом. Перехід від мартенівського способу виробництва сталі до киснево-конвертерного дає змогу економити значну кількість енергоресурсів і істотно знизити навантаження на навколишнє середовище. Енерговитрати на 1 т мартенівської сталі у 6 разів вищі, ніж конвертерної (табл. 1).

¹ Наук. керівник: проф. П.В. Гудзь, д-р екон. наук

Табл. 1. Статистичні дані металургійного комплексу Запорізького регіону

№ з/п	Рік	Середньорічна кількість працівників, тис. осіб	Обсяги капітальних інвестицій, млн грн	Основні засоби промисловості (у фактичних цінах на кінець року), млн грн	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн
		X_1	X_2	X_3	Y
1	2007	50	1101	15202	18810
2	2008	48	952	15091	23120
3	2009	42	952	15313	15164
4	2010	4	468	15350	23080
5	2011	40	749	–	28724
6	2012	40	737	22489	24974
7	2013	37	831	30220	23151

Результати розрахунків створюють модель Кобба-Дугласа для металургійного комплексу Запорізького регіону:

$$Y = 8,92 \cdot 10^7 \cdot X_1^{0,337} X_2^{-1,323} X_3^{-0,062}.$$

Розрахуємо ефективність виробництва та зважене середньгеометричне темпів зростання ресурсів. Обсяг реалізованої промислової продукції, що вимірюється в млн грн, зріс у 2007-2013 рр. в 1,23 раза, тобто $\tilde{Y}=1,23$; основні засоби промисловості за цей самий період збільшилися в 1,99 раза ($\tilde{X}_3=1,99$), обсяг капітальних інвестицій зменшився в 0,75 раза ($\tilde{X}_2=0,75$), а кількість зайнятих у виробництві – в 0,74 раза ($\tilde{X}_1=0,74$). Розрахунок відносних еластичностей та часткових ефективностей ресурсів наведено в табл. 2.

Табл. 2. Розрахунок відносних еластичностей та часткових ефективностей ресурсів

Розрахунок			
відносних еластичностей		часткових ефективностей ресурсів	
Формула	Значення	Формула	Значення
$\tilde{\alpha}_1 = \frac{\alpha_1}{\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3}$	-0,321	$E_1 = \frac{\tilde{X}_1}{\tilde{Y}}$	1,62
$\tilde{\alpha}_2 = \frac{\alpha_2}{\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3}$	1,261	$E_2 = \frac{\tilde{X}_2}{\tilde{Y}}$	0,61
$\tilde{\alpha}_3 = \frac{\alpha_3}{\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3}$	0,059	$E_3 = \frac{\tilde{X}_3}{\tilde{Y}}$	0,06

Розрахуємо узагальнений показник ефективності та зважене середньгеометричне часткових показників:

$$E = E_1^{\tilde{\alpha}_1} E_2^{\tilde{\alpha}_2} E_3^{\tilde{\alpha}_3} = 1,62^{-0,321} \cdot 0,61^{1,261} \cdot 0,06^{0,059} \approx 0,446.$$

Розрахуємо зважене середньгеометричне значення темпів зростання ресурсів:

$$M = \tilde{X}_1^{\tilde{\alpha}_1} \tilde{X}_2^{\tilde{\alpha}_2} \tilde{X}_3^{\tilde{\alpha}_3} = 0,74^{-0,321} \cdot 0,75^{1,261} \cdot 1,99^{0,059} \approx 0,798.$$

Статистичні дані металургійного комплексу України для проведення розрахунків наведено в табл. 3.

Табл. 3. Статистичні дані металургійного комплексу України

№ з/п	Рік	Середньорічна кількість працівників, тис. осіб	Обсяги капітальних інвестицій, млн грн	Основні засоби промисловості (у фактичних цінах на кінець року), млн грн	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн
		X_1	X_2	X_3	Y
1	2007	420	11234	80206	157451
2	2008	407	10503	103271	202035
3	2009	355	6683	132570	141111
4	2010	339	6719	138210	200636
5	2011	342	9810	254009	242526
6	2012	331	9282	91563	223833
7	2013	313	10898	181908	208225

Результати розрахунків створюють модель Кобба-Дугласа для металургійного комплексу України:

$$Y = 1,64 \cdot 10^5 \cdot X_1^{-0,839} X_2^{0,424} X_3^{0,104}.$$

Розрахуємо ефективність виробництва та зважене середньгеометричне темпів зростання ресурсів. Обсяг реалізованої промислової продукції, що вимірюється в млн грн, зріс у 2007-2013 рр. в 1,32 раза, тобто $\tilde{Y}=1,32$; основні засоби промисловості за цей самий період збільшилися у 2,27 раза ($\tilde{X}_3=2,27$), обсяг капітальних інвестицій зменшився в 0,97 раза ($\tilde{X}_2=0,97$), а кількість зайнятих у виробництві – в 0,75 раза ($\tilde{X}_1=0,75$). Розрахунок відносних еластичностей та часткових ефективностей ресурсів наведено у табл. 4.

Табл. 4. Розрахунок відносних еластичностей та часткових ефективностей ресурсів

Розрахунок			
відносних еластичностей		часткових ефективностей ресурсів	
Формула	Значення	Формула	Значення
$\tilde{\alpha}_1 = \frac{\alpha_1}{\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3}$	2,698	$E_1 = \frac{\tilde{X}_1}{\tilde{Y}}$	0,57
$\tilde{\alpha}_2 = \frac{\alpha_2}{\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3}$	-1,363	$E_2 = \frac{\tilde{X}_2}{\tilde{Y}}$	0,73
$\tilde{\alpha}_3 = \frac{\alpha_3}{\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3}$	-0,334	$E_3 = \frac{\tilde{X}_3}{\tilde{Y}}$	1,72

Розрахуємо узагальнений показник ефективності та зважене значення середньгеометричне часткових показників:

$$E = E_1^{\tilde{\alpha}_1} E_2^{\tilde{\alpha}_2} E_3^{\tilde{\alpha}_3} = 0,57^{2,698} \cdot 0,73^{-1,363} \cdot 1,72^{-0,334} \approx 0,281.$$

Розрахуємо зважене середньгеометричне значення темпів зростання ресурсів:

$$M = \tilde{X}_1^{\tilde{\alpha}_1} \tilde{X}_2^{\tilde{\alpha}_2} \tilde{X}_3^{\tilde{\alpha}_3} = 0,75^{2,698} \cdot 0,97^{-1,363} \cdot 2,27^{-0,334} \approx 0,365.$$

За результатами оцінювання металургійного комплексу Запорізького регіону і України, розвитку галузі не виявлено, тому що значення зважених середньгеометричних значень темпів зростання ресурсів менші за одиницю. Однак показник зваженого середньгеометричного значення темпів зростання ре-

сурсів для металургійного комплексу Запорізького регіону на 219 % більше, ніж України зокрема.

Розвиток підприємств металургійного комплексу залежить від ефективного використання ресурсів підприємств, які застосовують для досягнення конкретних цілей. Процес виробництва здійснюється при взаємодії матеріальних, фінансових та трудових ресурсів відповідно, а ефективність діяльності відображає ступінь використання кожного ресурсу та всіх ресурсів одночасно за певний проміжок часу. Розвиток підприємств металургійного комплексу є невід'ємним від проблеми ефективного використання основних виробничих засобів, капіталу підприємства та трудових ресурсів тощо.

Одним із узагальнених показників ефективності використання основних засобів є фондовіддача. Фондовіддача – це виробництво продукції на одну гривню основних засобів. За даними [7, с. 187; 8, с. 516-517] виходить, що в знаменнику розрахункової формули варто використовувати середньорічну вартість основних засобів за відновленою вартістю, тому що залишкова вартість змінюється непропорційно до зміни виробничої потужності. Тому в подальших розрахунках враховували цю тенденцію.

Основні показники ефективності використання основних засобів підприємствами металургійного комплексу [9] наведено в табл. 5. За результатами розрахунків встановлено, що показник фондовіддачі підприємств металургійного комплексу має задовільне значення. Це є наслідком одночасного впливу двох чинників, а саме збільшення вартісного обсягу виробленої продукції та недостатності темпів введення нових основних виробничих фондів.

Водночас, запропонований металургійному виробництву Міністерством економічного розвитку і торгівлі України показник фондовіддачі для визначення розмірів концесійних платежів у 2013 р. (1,045) [10], свідчить про ефективне використання основних фондів та удосконалення технології виробництва металургійної продукції. Саме тому ситуація на підприємствах металургійного комплексу є оптимістичною.

Фондомісткість є оберненим показником до фондовіддачі, тому випереджальне зростання виробництва продукції щодо зростання вартості основних засобів характеризує відносно зниження фондомісткості і підвищення фондовіддачі. Це свідчить про ефективність виробництва.

Фондорентабельність залежить, здебільшого, від суми чистого прибутку, отриманого підприємствами металургійного комплексу в аналізованому періоді, рентабельності продажів та частки реалізованої продукції в загальному випуску. Так, у 2011-2013 рр. на підприємствах металургійного комплексу цей показник має від'ємне значення, що пов'язано із збитковою діяльністю більшості підприємств комплексу.

Ефективне використання основних засобів та виробничих потужностей має велике значення для підприємств металургійного комплексу. Максимальне використання основних засобів на підприємствах сприяє зменшенню потреби у введенні в експлуатацію нових виробничих потужностей, збільшенню обсягу виробництва продукції, а в разі ефективного використання приводить до зростання вартості підприємств.

Дослідження ефективності використання трудових ресурсів на підприємствах дають змогу оцінити раціональність використання праці людей та економічний результат. Ці показники мають і соціальне значення, тому що характеризують економічний, науковий та інформаційний розвиток суспільства. Основні показники ефективності використання трудових ресурсів підприємствами металургійного комплексу наведено у табл. 6.

Шегда А.В. вважає, що зростання продуктивності праці є безперечною умовою прогресу і розвитку виробництва [11]. Під час дослідження ефективності використання трудових ресурсів важливо провести розрахунок показників фінансової продуктивності праці та зарплатовіддачі. За результатами розрахунків встановлено, що фінансова продуктивність праці має високе позитивне значення, але на підприємствах металургійного комплексу спостережено коливання цього показника від 66,59 до 136,11. Зростання цього показника має як позитивний економічний характер для підприємства, так і негативний соціальний характер для суспільства в зв'язку зі скороченням чисельності працюючих.

Зарплатовіддача показує яка частка обсягу виробленої продукції припадає на одну гривню фонду оплати праці підприємства. Встановлено, що на впродовж чотирьох років цей показник знижується від 19,40 до 14,30. Тому що на підприємствах металургійного комплексу скоротився фонд оплати праці та кількість працюючих.

Реалізація планів підприємств, керованих на зростання їх вартості, можливе тільки за наявності капіталу, який визначається як сукупність матеріальних цінностей, грошових коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення господарської діяльності [12, с. 228]. Від якості управління формуванням і використанням капіталу залежить генерування вартості підприємства, зростання добробуту акціонерів, фінансова стійкість та прибутковість підприємства.

Таким чином, показники ефективного використання основних виробничих засобів, капіталу підприємства та трудових ресурсів підприємств металургійного комплексу Запорізького регіону мають нестабільний характер, що визначається факторами негативного впливу на інноваційний розвиток металургійної промисловості, а саме: високим фізичним зношуванням основних фондів; домінуванням у загальній масі продукції, що вироблена з невисоким ступенем перероблення; великою енерго- та ресурсомісткістю продукції.

Табл. 5. Аналіз показників ефективності використання основних засобів підприємствами металургійного комплексу в 2010-2013 рр.

Рік	Показник			Абсолютне відхилення від попереднього року			Коефіцієнт зростання		
	фондовіддача, грн/грн	фондомісткість, грн/грн	фондорентабельність (збитковість), %	фондовіддача, грн/грн	фондомісткість, грн/грн	фондорентабельність (збитковість), %	фондовіддача, грн/грн	фондомісткість, грн/грн	фондорентабельність (збитковість), %
2010	1,62	0,62	2,09	–	–	–	–	–	–
2011	1,64	0,61	-6,68	0,02	-0,01	-8,77	1,01	0,98	-3,20
2012	1,16	0,86	-10,44	-0,48	0,25	-3,76	0,71	1,41	1,56
2013	1,04	0,96	-1,14	-0,12	0,1	9,3	0,90	1,12	0,11

Табл. 6. Аналіз показників ефективності використання трудових ресурсів в 2010-2013 рр.

Рік	Показник		Абсолютне відхилення від попереднього року		Коефіцієнт зростання	
	фінансова продуктивність праці, тис. грн/особу	зарплато-віддача, грн/грн	фінансова продуктивність праці, тис. грн/особу	зарплато-віддача, грн/грн	фінансова продуктивність праці, тис. грн/особу	зарплато-віддача, грн/грн
2010	101,87	19,40	—	—	—	—
2011	66,59	18,94	-35,28	-0,46	0,65	0,98
2012	69,61	15,38	3,02	-3,56	1,05	0,81
2013	136,11	14,30	66,5	-1,08	1,96	0,93

Висновки. За результатами оцінювання стану розвитку металургійного комплексу Запорізького регіону з використанням моделі Кобба-Дугласа та розрахунків показників ефективного використання основних виробничих засобів, капіталу підприємства та трудових ресурсів – економічного зростання не виявлено. Загальна оцінка розвитку підприємств металургійного комплексу переко-нує у відсутності їх розвитку.

Це зумовлено, передусім, мартенівським способом виробництва сталі підприємствами чорної металургії, високим рівнем зношеності основних фондів та низькими темпами технічного і технологічного оновлення підприємств металургійного комплексу, невідповідністю технічного і технологічного рівня підприємств світовим стандартам, зростанням матеріало- та енергомісткості продукції, низькою наукоміткістю продукції, дефіцитом коштів на придбання новітніх технологій тощо.

Викладене вище переконує, що найближчими роками металургійним підприємствам Запорізького регіону потрібно пришвидшити виведення із експлуатації мартенівських цехів і замінити виробництво мартенівської сталі на киснево-конвертерну, що сприятиме переходу галузі на інноваційний шлях розвитку. Подальше дослідження буде спрямоване на визначення впливу економічних показників металургійного комплексу Запорізького регіону на соціально-економічний розвиток регіону.

Література

1. Украинская ассоциация сталеплавателей (УАС). [Електронний ресурс]. – Доступний с <http://uas.su/allmet/allmet.php>.
2. Матросова Л.М. Аспекти антикризового управління виробничим потенціалом металургійних підприємств / Л.М. Матросова, Я.В. Коротіна // Економічний вісник Донбасу : наук. журнал. – Донецьк. – 2008. – № 1. – С. 90-96.
3. Куред Н.М. Оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств Запорізького регіону / Н.М. Куред, О.О. Головань // Економіка та підприємництво : наук.-виробн. журнал. – Сер.: Держава та регіони. – 2009. – № 3. – С. 82-86.
4. Новікова О.Ф. Сталій розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антоноук. – Донецьк : НАН України, Ін-т економіки пром., 2012. – 534 с.
5. Бут Т.В. Оцінка впливу металургійного комплексу на розвиток промислового регіону / Т.В. Бут // Сталій розвиток економіки : наук. журнал. – 2013. – № 2. – С. 167-173.
6. Статистичний щорічник Запорізької області за 2013 рік / за ред. В.П. Головешка. – Запоріжжя : Головне управління статистики у Зап. обл., 2014. – 473 с.

7. Економіка підприємства : навч. посіб. / А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба та ін.; за ред. А.В. Шегди. – К : Вид-во "Знання", 2005. – 431 с.
8. Економічний енциклопедичний словник. – У 2-ох т. / Степан Васильович Мочерний (ред.). – Львів : Вид-во "Світ", 2005. – 236 с.
9. Офіційний сайт Єдиного інформаційного масиву даних про емітентів цінних паперів. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://smida.gov.ua>.
10. Офіційний сайт підприємства Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32818.
11. Шегда А.В. Менеджмент : навч. посіб. / А.В. Шегда. – К : Вид-во "Знання", КОО, 2002. – 583 с.
12. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент : підручник / А.М. Поддєрьогін (кер. кол. авт. і наук. ред.). – К : Вид-во КНЕУ, 2005. – 535 с.

Бут Т.В. Оценка состояния развития металлургического комплекса региона

Проведена оценка развития металлургического комплекса Запорожского региона. Установлено отсутствие развития отрасли, поскольку значение взвешенных среднегеометрических значений темпов роста ресурсов меньше единицы. Исследовано, что развитие предприятий металлургического комплекса зависит от эффективного использования ресурсов предприятий, которые применяют для достижения конкретных целей. Рассмотрено эффективное использование основных фондов и совершенствование технологии производства металлургической продукции. Установлено, что финансовая производительность труда имеет высокое положительное значение. Несмотря на это, общая оценка развития предприятий металлургического комплекса за исследуемый период убеждает в отсутствии его развития.

Ключевые слова: металлургический комплекс, развитие, оценка, среднегеометрические значения, эффективность.

But V.T. The Assessment of the Metallurgical Complex of the Region

The development of the metallurgical complex of Zaporozhye region is assessed. The study indicates the lack of development of the industry, since the value of the weighted geometric mean growth rate of less than one resource. The development of metallurgical enterprises is determined to depend on the effective use of the resources of enterprises that are used for specific purposes. The effective use of fixed assets and improvement of production technology of steel products are studied. Financial productivity is proved to have a high positive value. Despite this, the overall assessment of metallurgical enterprises during the study period shows the absence of its development.

Keywords: metallurgical complex, development, assessment, geometric values, efficiency.

УДК 332.122:338.43 Ст. наук. спіроб. Ф.А. Важинський, канд. екон. наук – Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

За послідовної орієнтації на сталий розвиток кожної сільської території важливо користуватися висновком Концепції економічної стабілізації та зростання в Україні, в якій зазначено, що для України немає більшої проблеми у вирішенні її майбутнього, ніж курс на стабільне економічне зростання. Поширення цього висновку дає підстави використовувати його під час розроблення стратегії розвитку сільських територій. Найбільший ефект в господарюванні мають сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, структури з обслуговування, які у своїй діяльності базуються на чіткому баченні найближчого, оглядового (середньострокового) і стратегічного майбутнього. Їх успіх зумовлюється тим, що чітке визначення стратегії розвитку є на-